

Vern av skog eller arbeidsplasser:

Fabrikken mener den trenger skogen for overleve. Det tror ikke naturvernerne noe på

De ansatte ved sponplatefabrikken i Hattfjelldal vil bruke skogen som råstoff i produksjonen, og mener skogvernet er i ferd med å kvele hjørnesteinsbedriften. – Som å lage spon av stavkirker, mener naturvernere.

TREFOREDLINGSINDUSTRI: Arbor har laget sponplater i Hattfjelldal siden 1957. Nå frykter bedriften for framtida.

Sissel M. Rasmussen

Ragnhild Heyerdahl

ragnhild@lomeia.no

Publisert 19.02.2022 09:00

Oppdatert 23.02.2022 11:15

Fabrikken kommer til syne med det samme vi kjører inn i Hattfjelldal sentrum. Å kjøre gjennom tettstedet er fort unnagjort.

På den ene siden av riksvegen ligger kommunehuset, kirken, Coop-en og Bunnpris-butikken. På den andre siden, på flata bakenfor flystripa, ligger hjørnesteinsbedriften Arbor.

Tjukk, hvit røyk velter opp av to skorsteiner og oppløses i den kalde vinterlufta. Det er vanddamp som kommer fra tørkingen av sagflis.

Utenfor fabrikkbygningen ligger store hauger med tømmer. Når tiden er inne, skal trevirket her mates inn i maskinen som fliser de massive tømmerstokkene opp til fin spon.

Sponen blandes med lim, presses sammen, og ut fra fabrikken fraktes ferdige sponplater som skal videre til byggevarekjeder og -forhandlere over hele landet.

Sponplatefabrikken Arbor er Hattfjelldals stolthet og hjørnesteinsbedrift. 67 ansatte arbeider det her. Men i lille Hattfjelldal, med færre enn 1.300 innbyggere, er det mange som har en mor, far, tante eller onkel som jobber eller har jobbet på fabrikken.

– Her er alt kortreist. Vi får strøm fra Røssvatnet, vi har skogen rundt oss og vi har lokal arbeidskraft, påpeker daglig leder Bjørn Jarmund fornøyd.

LOKALT: Tømmeret henter Arbor fra skogene i Hattfjelldal og omkringliggende kommuner, fra Saltfjellet og ned til Trøndelagsgrensen.

Rovhogst på 1800-tallet

Det første som møter oss når vi går inn hovedinngangen på Arbor, er en utstoppet gaupe. Gaupa hveser lydløst mot den som kommer inn over dørstokken. Gaupas tid i skogene på Helgeland er forbi. Men den står der som en påminnelse om hvordan folket sør på Helgeland har lange tradisjoner for å bruke av skogens ressurser.

Allerede i 1865 ble skogsområdene i Grane, Vefsn og Hattfjelldal solgt til fem engelske herremenn som satte i gang storstilt hogst av tømmer for eksport. På det meste var nærmere 1000 mann i arbeid i skogen og på sagbruket, forteller

forfatter og skogbruker Arvid Sveli. Hogsten var så omfattende at det etter tjue år ikke fantes mer skog igjen å hugge i noen av de tre kommunene. Tømmereksporten tok slutt, og for befolkningen i området fantes verken arbeid, tømmer til eget bruk eller mulighet for å høste av skogens ressurser. For å hjelpe på nøden vedtok Stortinget å kjøpe alle skogområdene i Hattfjelldal. Det er derfor Statskog i dag eier nesten all skog i kommunen.

Doblede transportkostnader

Da sponplatefabrikken Arbor ble etablert i 1957, var det nettopp på grunn av skogressursene i området, forteller Bjørn Jarmund der han sitter under et bilde av sin far, Anders Kristian Jarmund, som var disponent ved Arbor før ham.

– Nå skal vi ikke få bruke ressursene her lenger. Og så går det ut over folkene her på nytt, sier han.

BEKYMRET: Administrerende direktør i Arbor, Bjørn Jarmund, frykter at skogvernet kan ta knekken på bedriften. – I ytterste konsekvens må vi legge ned, sier han.

Mens det på slutten av 1800-tallet var rovhogst som rammet lokalbefolkningen, er det nå det motsatte, nemlig skogvernet, som er årsaken til Jarmunds bekymring. De siste tiårene har det blitt vernet skog i flere runder på Indre Helgeland.

10 skogområder på til sammen 57 kvadratkilometer ble vernet i Vefsn, Grane og Hattfjelldal i 2017. I fjor høst la Statsforvalteren i Nordland ut på høring et forslag om å verne ytterligere 19 av Statskogs områder i Hattfjelldal og nabokommunene.

Konsekvensene for hjørnesteinsbedriften er store, forteller Jarmund.

På grunn av skogvernet må bedriften hente tømmer stadig lenger unna. Der Arbor på midten av 00-tallet måtte kjøre i snitt 65 kilometer for å hente tømmer, må bedriften nå nesten dobbelt så langt for å hente råstoff til produksjonen. Og med dobbelt så lang fraktavstand, dobles også fraktprisen.

De økte kostnadene påfører bedriften en urimelig konkurranseulempe, mener Jarmund.

– Vi er med i et verdensmesterskap. Vi kan ikke starte 50 meter bak de andre på en 200 meter, sier sjefen.

SAFLIS: Arbor bruker minst 80.000 kubikk med trevirke i løpet av et år. Tømmeret fliser de opp selv, i tillegg til sagflisen de får fra sagbruk og returvirke.

Ifølge Arbor selv, har skogvernet påført bedriften en årlig ekstrakostnad på mellom 3 og 5 millioner kroner. Dette kommer av høyere transportutgifter og fordi råstoffmangelen presser prisen på tømmer opp.

I verste fall kan situasjonen bety kroken på døra for bedriften, advarer direktøren.

- Det er ikke så mye annet å leve av her. Hva skal vi leve av hvis vi ikke skal utnytte ressursene rundt oss?

FELLESFORBUNDET-KLUBB: Fellesforbundet har om lag 45 medlemmer ved Arbor Hattfjelldal. Gjørn Aune Davidsen overvåker produksjonen.

Ordførere vil ha vernestans

I Hattfjelldal og nabokommunene Rana, Hemnes og Grane har lokalpolitikere slått ring rundt hjørnesteinsbedriften og skognæringen. [«Nok er nok, mer enn nok»](#) skrev lederen for Grane Arbeiderparti om verneforslaget. [«En ting er sikkert og det er at det ikke bør vernes mer i vårt område»](#), slo Hattfjelldal-ordfører Harald Lie fast i Rana Blad. Sammen med sine ordførerkolleger i Rana og Hemnes ber han Statsforvalteren og Miljødirektoratet om å sette en fot i bakken og stanse ytterligere vern.

Det er imidlertid ikke første gang lokalpolitikere på Helgeland protesterer mot vern. Allerede i 2006 krevde kommunen møte med miljøvernministeren og næringsministeren i et forsøk på å stoppe mer naturvern i Hattfjelldal.

«Dette vil ramme store bedrifter, som Arbor og Bergene Holm, men også mindre bedrifter og hele skogbruksnæringen i Hattfjelldal», sa daværende ordfører Asgeir Almås.

Også Fellesforbundet på Helgeland rettet en kraftig pekefinger mot regjeringen. I 2008 advarte de mot at et vern av Vefsna-vassdraget ville få større negative konsekvenser enn Terra-skandalen som gjorde at Hattfjelldal ble satt under statlig økonomisk kontroll.

– Det kan virke som om vi verner oss i hjel, sa Fellesforbundets Jan Erik Arnøy.

PRODUKTET: Arbor leverer først og fremst plater til byggformål, og satser på kvalitet heller enn store volum, forteller fabrikk sjef Stian Bråten.

Gubbeskjegg og rustdoggnål

For Tage Vedal er argumentene velkjente.

– Arbor og skognæringen har drevet lobbyvirksomhet i årevis. Hvis det står ofte nok i avisen at skogvernet truer hjørnesteinsbedriften, så begynner folk å tro på det, sier han.

Vedal er utdannet naturforvalter og er med i skoggruppa til Naturvernforbundet i Nordland. Gjennom utallige møter og leserinnlegg har han forsøkt å bringe et annet perspektiv inn i den lokale debatten. Et perspektiv som ser på skogen som noe mer enn bare en råvareåker.

Nå står han i blå anorakk og strikkelue under grantrærne og pirker forsiktig i den sprukne barken på et gammelt tre.

- Trærne er litt som oss. Når de blir gamle, får de rynker, sier han.

Det som skjer når treets «babyhud» sprekker opp, forklarer Vedal, er at insekter og andre arter kan flytte inn.

- Derfor kan et dødt tre være mer levende enn når det lever. Mange sopp- og lavarter finnes faktisk bare på undersiden av liggende, død ved.

MER ENN BARE TRÆR: En ordentlig skog er mer enn bare trærne som vokser der. Den er et helt artssamfunn med massevis av arter, påpeker naturverner Tage Vedal.

Vedal går med lange skritt innover i skogen. Med jevne mellomrom stopper han opp for å vise fram noe – et dyrespor, en kjuke på en trestamme, eller merker etter en tretåspett. Her, mellom fylkesvei 804 og elva Susna, ligger Mikkeldjordmoen.

I den nye verneplanen fra Statsforvalteren er dette et av områdene som er foreslått vernet. I verneplanen heter det at Mikkeldjordmoen har «betydelige naturverdier» på grunn av artene som er funnet her.

Bregnearten kalklok, sopparten svartsonekjuke og lavartene gubbeskjegg og rustdoggnål regnes alle som truede arter på den nasjonale rødlista, men her finnes de altså. Det mest spesielle funnet er ifølge de biologiske kartleggingene arten grandråpelav, som ble beskrevet for vitenskapen for første gang i 2017.

Den ble funnet på en gammel bjørk inni skogen her et sted.

– Ta rustdoggnål for eksempel. Den er så stor, sier Vedal og illustrerer størrelsen med en ørliten glipe mellom tommel- og pekefinger

– Hvem i skogbruket eller i befolkningen generelt er det som legger merke til de artene der?

IKKE BÆREKRAFTIG: – Industrien kan ikke være avhengig av å ødelegge internasjonale naturverdier for å oppnå lønnsomhet. Det er ikke bærekraftig, argumenterer Tage Vedal.

Økologisk viktig gammelskog

Rustdoggnål er bare en av mange arter som er avhengig av gammel skog for å leve. Ifølge [Artsdatabanken](#), som står bak rødlista, er mer enn åtte av ti av de truede artene i skogen, truet nettopp på grunn av mangelen på død ved og gammel skog. Kun 3,6 prosent av skogen i Norge er mer enn 160 år gammel, ifølge Norsk institutt for bioøkonomi (Nibio). Og noe av gammelskogen finnes altså her på Helgeland. I det foreslåtte verneområdet i Holmvassdalen i Grane står det en gran som anslås å være 370 år gammel. Kanskje er den Nord-Norges eldste.

– En biologisk fullkommen granskog trenger 300-400 år for å bli moden og få det arts mangfoldet som skal være der. Men i skogbruket regnes skogen som hogstmoden etter 80 år. Da er den ikke i tenåra engang. Det er som å ha et konstant kvelertak på naturen, sier Vedal.

Kalkgranskog kalles den typen skog som vokser her på Mikkeljordmoen, forteller Vedal. Både i Norge og i verden for øvrig er dette en sjelden naturtype, men i Hattfjelldal er den utbredt. Derfor har myndighetene et ansvar for å verne den skogen som er igjen, mener naturverneren.

TRUET: En tretåspett har laget ringer i barken på et tre. Tretåspetten er en hakkespett som er kategorisert som «nær truet» i rødlista.

At Arbor er avhengig av akkurat denne skogen for å sikre lønnsomhet og videre drift, det tror han rett og slett ikke på.

- Mye av den skogen som er foreslått vernet, er ikke økonomisk drivverdig. Enten fordi den ligger for bratt eller utilgjengelig til, eller fordi den står i kantsonen mot et vassdrag. Det er jo derfor skogen har fått lov til å stå.

Dersom Arbor har problemer med lønnsomheten, kan ikke det løses ved å ødelegge natur med internasjonal verneverdi, argumenterer Vedal.

Han mener det finnes alternativer, som å gi bedriften økonomisk kompensasjon eller transportstøtte, at Arbor kan bruke fremmedarten sitka-gran, som det finnes mye av på Helgeland, eller resirkulert trevirke i produksjonen.

HOGSTFELT: I Hattfjelldal er mye av skogen flatehugget flere ganger. Det som plantes og vokser opp på et slikt hogstfeltet, er så artsfattig at det i realiteten ikke kan kalles en skog, men en granplantasje, mener Tage Vedal fra Naturvernforbundet.

Får ikke nok virke

- Vi er ikke prinsipielt imot vern, svarer daglig leder ved Arbor, Bjørn Jarmund.
- Men hvis de skal verne, så må de sørge for at rammebetingelsene blir sånn at vi kan overleve. Slik det ser ut nå, blir vi belastet en veldig stor del av skogvernet.

Det kunne egentlig sett ganske lyst ut for Arbor. I lagerhallen, der det pleier å være fullt av paller med ferdigproduserte sponplater, gir stemmene til fabrikk sjef Stian Bråten og klubbleder Markus Forsmo nå gjenklang i veggene. Bare noen få paller redder hallen fra å kunne kalles bortimot tom.

På grunn av pandemien har etterspørselen etter trevirke og byggevarer skutt i været. Både i Norge og andre land har folk tilbragt mye mer tid hjemme, og brukt pengene sine på oppussing og vedlikehold i stedet for reiser og kulturtilbud. På toppen av det hele har et barkebilleangrep i Nord-Amerika ført til økt etterspørsel etter europeisk tømmer.

- Vi har 10-11 ukers leveringstid på sponplater. Vi greier ikke å produsere mer enn det vi gjør, sier klubbleder Markus Forsmo.

HJØRNESTEINSBEDRIFT: – Uten Arbor blir det få fastboende igjen i Hattfjelldal, spesielt ungdommer, tror klubbleder Markus Forsmo i Fellesforbundet.

Til tross for den gode etterspørselen ligger det ikke an til noe mer enn et beskjedent overskudd i 2021, forteller Bjørn Jarmund.

– I dag får vi ikke nok virke til å kjøre fem skift eller utnytte ressursene i bedriften, sier direktøren.

Han innrømmer at lønnsomheten i bedriften skulle ha vært bedre. Ved bedriftens 50-årsjubileum i 2007, var de rundt 90 ansatte. Nå er de 67.

Bemanningen er skåret ned til et minimum, forteller fabrikk sjef Stian Bråten. Skogvernet må ta sin del av skylden, mener han.

– Det er jo summen av vernet fra 2005 og fram til nå som er avgjørende for oss. Et enkelt område isolert sett betyr kanskje ikke så mye, men når du slår alt sammen i hop, da begynner det å bli betydelig.

LOKAL ARBEIDSSTOKK: Brorparten av de ansatte ved Arbor bor i kommunen.

Sissel M. Rasmussen

Resirkulerer trevirke

I et forsøk på å bøte på råvaremangelen, har Arbor begynt å tenke nytt. De siste årene har bedriften jobbet med å utvikle sponplater med innblanding av resirkulert trevirke. Etter tre år med forsøk og utvikling bruker bedriften nå opp mot 30 prosent resirkulert virke i sponplatene sine.

For Tage Vedal, som har jobbet frivillig med naturvern i hele sitt voksne liv, er det en gladsak innimellom alle de dystre rapportene om tap av natur og arter.

– Det er jo kjempemessig. Det må bety et mindre trøkk på skogene.

Nå håper han at Klima- og miljødepartementet vil stå på tretåspetten, rustdoggnåla og grandråpelavens side når verneprosessen skal gå sin gang i det nystartede året.

Arbor Hattfjelldal

- Grunnlagt i 1957.
- Produserer sponplater til vegger, gulv og tak, samt plater til møbelindustrien og konstruksjonsformål.
- 67 ansatte.

Skogvern

- 5,1 prosent av det totale skogarealet i Norge er vernet. Stortingets mål er at 10 prosent av skogen skal vernes.
- I Nordland er 7,2 prosent av skogarealet vernet. Av dette er drøyt 20 prosent produktiv skog.
- Statsforvalteren i Nordland tilrår å verne 19 nye områder (49.812 dekar) i Hemnes, Vefsn, Grane og Hattfjelldal kommuner. 11 av disse er nye naturreservater og 7 er utvidelser av eksisterende naturreservater i Nordland. I tillegg kommer en utvidelse av Lomsdal-Visten nasjonalpark.
- Miljødirektoratets rapport påpeker at de 19 områdene har viktige naturverdier, samtidig som direktoratet anerkjenner at det foreslåtte vernet vil kunne gi økte transportutgifter for Arbor.
- Norsk institutt for bioøkonomi (Nibio) har beregnet at det tilgjengelige volumet av tømmer i de foreslåtte verneområdene utgjør cirka to prosent av det samlede tilgjengelige tømmer volumet i de fem Helgelandkommunene.

Arbeidsplasser versus natur

SERIE: Hva skjer når hensynet til arbeidsplasser og næringsliv kommer i konflikt med ønsket om å ta vare på naturen? LO-Aktuelt reiser på kryss og tvers i Norge for å finne svar på akkurat det.

LES OGSÅ: Her vil kommunen ha datasenter og batterifabrikk. Det vil ødelegge matjord og true sårbare arter, mener Guro (30)

Kontakt redaksjonen:

frifagbevegelse@lomediamedia.no

Redaktør:

Frode Rønning

Ansvarlig redaktør/daglig leder:

Tore Ryssdalsnes

Utgiver:

LO Media

Tips:

frifagbevegelse@lomediamedia.no

Sosiale medier:

Facebook Twitter Instagram Youtube

Nyhetsfeed

RSS-feed

Annonser:

Bestill her

Besøksadresse:

LO Media

LO Media

Storgata 33 A (9. etasje)

0184 OSLO

Postadresse:

LO Media

Postboks 8964, Youngstorget

0028 OSLO

Les også:

FriFagbevegelse personvernpolicy

FriFagbevegelse.no er medlem av Fagpressen og redigeres etter:

- Redaktørplakaten
- Vær varsom-plakaten
- Formålsparagraf og etiske retningslinjer
- Retningslinjer for kommentarfelt